

Міністерство освіти і науки України
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
Південноукраїнський центр професійного розвитку керівників та фахівців
соціономічної сфери

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ В АКАДЕМІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

***Всеукраїнської науково-методичної конференції з міжнародною участю
06 червня 2026 року***

ОДЕСА

DOI: <https://doi.org/10.24195/CriticalThinking2026>

УДК: 378:159.955

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ:

Музиченко Ганна В'ячеславівна - доктор політичних наук, професор, проректор з наукової роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Койчева Тетяна Іванівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки, в.о. першого проректора з навчальної та науково-педагогічної роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Ольга ЗБАРСЬКА (Olga Zbarskaya) - доктор наук, експерт у галузі креативного потенціалу людини, член академії ACSW, член The Textbook & Academic Authors Association, засновник та президент компанії «OZCREDO», автор книг та підручників.

Черненко Наталія Миколаївна - доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри освітнього менеджменту та публічного управління Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Папач Ольга Іванівна - кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри математики і методики її викладання Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Дерік Ілона Морисівна - кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Листопад Олексій Анатолійович - доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

*Рекомендова вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(протокол №15 від 25 червня 2026 року.)*

Рецензенти:

Княжева Ірина Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри дошкільної педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

ДУБІНКА Микола Михайлович

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ОСВІТНІЙ РЕЗУЛЬТАТ І ПРОФЕСІЙНИЙ ОРІЄНТИР ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сучасна вища освіта в Україні перебуває в умовах глибоких трансформацій, зумовлених як глобальними тенденціями розвитку інформаційного суспільства, так і внутрішніми соціокультурними змінами. У цих умовах критичне мислення набуває статусу не просто одного з результатів навчання, а стратегічного ресурсу розвитку особистості, здатної до відповідального вибору, обґрунтованих суджень і активної громадянської позиції [4]. Воно одночасно виступає індикатором демократичності освітнього середовища і необхідною передумовою його подальшого розвитку, оскільки забезпечує здатність особистості до усвідомленого вибору, аргументованого судження та відповідальної громадянської позиції..

У науковому дискурсі критичне мислення розглядається як ключова компетентність ХХІ століття, інтегрована в систему освітніх результатів і професійної підготовки [5]. Дослідники (Л. Андрусів, Г. Балута, О. Збарська, М. Ліпман, О. Папач, О. Пошетун, С. Терно, О. Тягло, Д. Халперн, Н. Черненко та ін.) наголошують на його комплексному характері, що поєднує когнітивні, рефлексивні та ціннісні компоненти [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7]. Особливої актуальності ця проблема набуває у діяльності викладача закладу вищої освіти, який дедалі частіше виконує роль фасилітатора, модератора освітнього процесу та організатора мисленнєвої діяльності студентів.

Зокрема, у працях О. Збарської підкреслюється необхідність переходу від репродуктивної (знаннєвої) моделі навчання до смислотворчої, у якій ключовим результатом є здатність здобувача освіти інтерпретувати, оцінювати й переосмислювати інформацію [2]. Такий підхід зумовлює переорієнтацію освітнього процесу з передачі знань на розвиток інтелектуальної автономії особистості.

Сучасна освітня практика підтверджує, що традиційні лекційні формати не забезпечують достатнього рівня сформованості критичного мислення. Наприклад, впровадження кейс-методу, аналізу реальних або змодельованих професійних ситуацій, дозволяє студентам не лише засвоювати теоретичний матеріал, а й навчатися аргументувати позицію, виявляти суперечності та приймати рішення в умовах невизначеності [6]. Аналогічно, використання дебатів або дискусійних платформ сприяє розвитку навичок доказового мислення та толерантного ставлення до альтернативних точок зору.

Критичне мислення як інтегральний освітній результат охоплює здатність до аналізу й синтезу інформації, оцінювання її достовірності, формулювання

аргументованих висновків, а також готовність до рефлексії й самокорекції [7]. Водночас воно включає ціннісний компонент – відповідальність за власні судження та усвідомлення їхніх соціальних наслідків [4]. Таким чином, йдеться не лише про інтелектуальну навичку, а про характеристику особистісної зрілості випускника.

Узагальнюючи підходи сучасних дослідників, критичне мислення доцільно трактувати як рефлексивну, саморегульовану діяльність, спрямовану на обґрунтоване опрацювання інформації та прийняття оптимальних рішень [6]. Його ключовими ознаками є рефлексивність (усвідомлення власних мисленнєвих процесів); аргументованість (опора на докази та логічні міркування); самостійність (незалежність суджень); контекстуальність (урахування умов і обставин); відкритість до альтернатив (готовність переглядати позицію) та здатність до самокорекції [3].

Згідно з концепцією М. Ліпмана, критичне мислення ґрунтується на чітких критеріях, передбачає відповідальність за судження та чутливість до контексту, що дозволяє розглядати його як своєрідну «методологію мислення» [34]. Це означає, що воно не обмежується окремими навичками, а формує цілісну культуру інтелектуальної діяльності.

На основі праць сучасних дослідників (О. Збарська, Є. Полат, Дж. Стіл, О. Тягло, Д. Халперн та ін.) можна виокремити систему базових умінь, що становлять операційне ядро критичного мислення: 1) ідентифікація проблеми та постановка запитань; 2) аналіз і порівняння альтернатив; 3) оцінювання аргументів і доказів; 4) виявлення логічних помилок і суперечностей; 5) формулювання обґрунтованих висновків; 6) прогнозування наслідків прийнятих рішень [5]. У практиці ЗВО ці вміння можуть цілеспрямовано формуватися через такі завдання, як аналіз наукових статей із виявленням упереджень, розроблення альтернативних рішень до однієї проблеми або написання рефлексивних есе з аргументованою позицією.

Важливою характеристикою критичного мислення є його діалогічність: воно розвивається у взаємодії, дискусії, спільному пошуку істини [5]. Саме тому ефективне освітнє середовище має бути організоване як простір відкритого інтелектуального обміну, де заохочується різноманітність думок і підтримується культура аргументованого діалогу.

У сучасній педагогічній парадигмі викладач постає не лише носієм знань, а організатором освітнього середовища, у якому відбувається розвиток мислення студентів. Відповідно, критичне мислення виступає важливим професійним орієнтиром його діяльності.

Практична реалізація цього орієнтиру передбачає: використання проблемно-пошукових методів навчання; створення ситуацій вибору; організацію дискусій і дебатів; застосування кейс-технологій; стимулювання рефлексії та самооцінювання; дотримання принципів академічної доброчесності [1]. Наприклад, ефективною є практика «перевернутого класу», коли студенти

самостійно опрацьовують матеріал, а на занятті відбувається його критичне осмислення через обговорення та розв'язання проблемних завдань.

Як зазначає О. Збарська, сучасний викладач має бути здатним не лише передавати знання, а й формувати мисленнєві стратегії, що дозволяють студентам орієнтуватися в складному та непередбачуваному світі [2]. Це визначає нові вимоги до його професійної компетентності.

Важливою умовою ефективного формування критичного мислення у здобувачів вищої освіти є цілеспрямоване проєктування освітнього процесу на засадах діяльнісного та компетентнісного підходів. Це передбачає не лише зміну методів навчання, а й переосмислення логіки побудови навчальних дисциплін: від лінійного викладу матеріалу – до проблемно-орієнтованої структури, у якій кожна тема містить елемент інтелектуального виклику [5]. Зокрема, ефективною є практика формулювання так званих «відкритих запитань», які не мають однозначної відповіді і спонукають студентів до аналізу, інтерпретації та обґрунтування власної позиції.

У цьому контексті заслуговує на увагу технологія «Inquiry-Based Learning» (навчання через дослідження), що передбачає активне залучення студентів до процесу пізнання через постановку проблеми, висунення гіпотез, пошук доказів і формулювання висновків. Наприклад, у межах педагогічних дисциплін студентам може бути запропоновано проаналізувати суперечливі освітні практики або порівняти різні підходи до організації виховного процесу, аргументуючи їхні переваги й обмеження [6]. Така діяльність сприяє не лише розвитку аналітичних умінь, а й формуванню дослідницької позиції майбутнього фахівця.

Окремої уваги потребує питання оцінювання рівня сформованості критичного мислення. Традиційні форми контролю (тести, репродуктивні відповіді) не дозволяють повною мірою виявити глибину мисленнєвих процесів студентів. Натомість більш ефективними є такі інструменти, як аналітичні есе, портфоліо, проєктні роботи, а також рубрики оцінювання (rubrics), які чітко визначають критерії якості аргументації, логічності викладу, глибини аналізу та рефлексії [7]. Наприклад, при оцінюванні есе доцільно враховувати не лише правильність відповіді, а й здатність студента використовувати докази, виявляти альтернативні підходи та критично осмислювати власну позицію.

Практика засвідчує, що важливим чинником розвитку критичного мислення є створення безпечного освітнього середовища, у якому студент не боїться помилятися або висловлювати непопулярну думку. За таких умов формується культура інтелектуальної відкритості, яка є необхідною передумовою справжнього діалогу [4]. Викладач у цьому процесі виконує роль не контролера, а партнера, який спрямовує мислення, ставить уточнювальні запитання та підтримує аргументовану дискусію.

Водночас розвиток критичного мислення нерозривно пов'язаний із формуванням медіаграмотності, що набуває особливого значення в умовах

інформаційного перевантаження та поширення маніпулятивного контенту. У цьому аспекті доцільним є залучення студентів до аналізу інформаційних джерел (новин, публікацій у соціальних мережах, наукових текстів) із позицій їхньої достовірності, об'єктивності та наявності упереджень [6]. Наприклад, завдання може передбачати порівняння кількох джерел інформації з однієї проблеми та виявлення відмінностей у їх інтерпретації.

Не менш важливим є розвиток рефлексивних умінь, які забезпечують здатність студента усвідомлювати власні мисленнєві стратегії, оцінювати їх ефективність і за потреби коригувати [3]. З цією метою можуть використовуватися рефлексивні щоденники, самооцінювання результатів діяльності або обговорення труднощів, що виникають у процесі навчання. Така практика сприяє формуванню метакогнітивних навичок, які є невід'ємною складовою критичного мислення.

Доречним є зробити акцент на міждисциплінарному потенціалі критичного мислення. Адже цей тип мислення не формується в межах однієї дисципліни, а потребує узгоджених зусиль усього педагогічного колективу. Наприклад, якщо в межах гуманітарних дисциплін акцент робиться на інтерпретації та аргументації, то в природничих – на аналізі даних і перевірці гіпотез, що в сукупності забезпечує комплексний розвиток мислення студентів [5].

Отже, критичне мислення у системі вищої освіти слід розглядати у двох взаємопов'язаних вимірах: як ключовий освітній результат і як професійний орієнтир діяльності викладача. Воно забезпечує не лише якість засвоєння знань, а й формування здатності до самостійного мислення, відповідального вибору та ефективної діяльності в умовах невизначеності.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що формування критичного мислення потребує системного підходу, який охоплює зміст освіти, методи навчання, форми оцінювання та характер взаємодії між учасниками освітнього процесу. Лише за умови цілісної організації цих компонентів можливе досягнення високого рівня сформованості цієї ключової компетентності.

Розвиток критичного мислення сприяє підвищенню якості освіти, формуванню активної громадянської позиції, розвитку інтелектуальної автономії та конкурентоспроможності випускників [4]. У цьому контексті подальші наукові пошуки мають бути спрямовані на розроблення інноваційних педагогічних технологій та осмислення ролі викладача як ключового суб'єкта інтелектуального розвитку сучасної молоді.

Список використаних джерел:

1. Авторський курс з розвитку критичного мислення, заснований на методиці Ольги Збарської: навчальний посібник / укладачі Н.М. Черненко, О.І. Папач. Львів-Торунь : Liha-Pres, 2025. 374 с. URL : <http://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/book/447>

2. Збарська О. Роль креативності у вищій освіті: сприяння інноваціям та критичному мисленню: презентація. Розвиток креативності як ресурсу інноваційного потенціалу особистості: психолого-педагогічні аспекти: міжнародне підвищення кваліфікації (стажування) на базі Інституту креативного мислення «ОЗ КРЕДО», США. Одеса, 2025.
3. Ліпман М. Чим може бути критичне мислення. Вісник програм шкільних обмінів. 2006. № 27. С. 17–23.
4. Пометун О. І. Критичне мислення як педагогічний феномен. Український педагогічний журнал. 2018. № 2. С. 89–98. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrpj_2018_2_14
5. Терно С. О. Критичне мислення : методи та стиль навчання. Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. Том 2. № 52. 2019. С. 183–189. URL : <https://history.znu.edu.ua/index.php/journal/article/view/207>
6. Хачумян Т. І. Формування критичного мислення студентів вищих навчальних закладів засобами інформаційних технологій : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09 / Харк. нац. пед. ун-т. Х., 2005. 221 с.
7. Halpern Diane. Thought and Knowledge : An Introduction to Critical Thinking. 5th ed. New York : Psychology Press, 2014. 480 p.

ЖУРЕНКО Микита Анатолійович

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ВАГОМИЙ СКЛАДНИК ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНФОРМАТИКИ

Цифрова трансформація освіти зумовлює переосмислення підходів до професійної підготовки майбутніх учителів, зокрема в контексті розвитку компетентностей, необхідних для ефективної діяльності в інформаційно насиченому середовищі. Цифрова компетентність сьогодні розглядається як одна з ключових компетентностей ХХІ століття, що охоплює не лише володіння цифровими технологіями, а й здатність до пошуку, аналізу, оцінювання та відповідального використання інформації. У сучасних концепціях цифрової освіти вона трактується як інтегративне утворення, яке поєднує технологічний, когнітивний та етичний компоненти.

У цьому контексті особливого значення набуває критичне мислення як когнітивна основа осмисленої взаємодії з інформацією, що забезпечує її аналіз, інтерпретацію, перевірку достовірності та прийняття аргументованих рішень. Для майбутніх учителів інформатики це має особливу вагу, оскільки йдеться не лише про формування власної цифрової культури, а й про здатність розвивати відповідні компетентності в учнів в умовах цифрового суспільства.

Vasyl Demchyna Project management of the implementation of intelligent transport systems for the safe regulation of logistics flows	Демчина Василь Управління проєктами впровадження інтелектуальних транспортних систем для безпечного регулювання логістичних потоків	86
Iryna Dorozh Formation of critical thinking of primary school students through personally oriented learning technologies	Дорож Ірина Формування критичного мислення здобувачів початкової освіти засобами особистісно орієнтованих технологій навчання	90
Anna Drahonenko Critical thinking within the study of criminal law disciplines	Драгоненко Анна Критичне мислення у межах вивчення кримінально-правових дисциплін	94
Du Jingyi Forward thinking in art education: how visual perception shapes the creative potential of the student	Ду Цзіні Перспективне мислення в мистецькій освіті: як візуальне сприйняття формує творчий потенціал здобувача	97
Svitlana Dubenko Analytical approaches to assessing the risks of Ukraine's energy security in the context of systemic threats	Дубенко Світлана Аналітичні підходи до оцінки ризиків енергетичної безпеки України в умовах системних загроз	100
Mykola Dubinka Critical thinking as an educational outcome and professional guideline for the activities of a teacher at a higher education institution	Дубінка Микола Критичне мислення як освітній результат і професійний орієнтир діяльності викладача закладу вищої освіти	103
Mykyta Zhurenko Critical thinking as an important component of the digital competence of future computer science teachers	Журенко Микита Критичне мислення як вагомий складник цифрової компетентності майбутніх учителів інформатики	107
Olena Zabolotnia Developing critical thinking among teachers and students of a scientific lyceum	Заболотня Олена Розвиток критичного мислення вчителів та учнів наукового ліцею	110
Olha Zakurdaieva, Yuliia Lakhmotova Neuropedagogical Strategies for Developing Critical Thinking in	Закурдаєва Ольга, Лахмотова Юлія Нейропедагогічні стратегії розвитку критичного	113